

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Svetionici ljudskosti

Svetlana Broz

Uvijek postoji mogućnost da se kaže DA ili NE. – Hana Arendt

Kada sam tragala za odgovorom zašto mi je pitanje građanske hrabrosti postalo jedno od najvažnijih, analizirajući sopstveni život i događaje, stigla sam do iskustva koje me je odredilo možda već sa šest godina. Toliko sam imala kada me je majka, koja je tada već šesnaest godina pokušavala da sazna gde i pod kojim okolnostima joj je ubijen i sahranjen otac koji je nestao u Drugom svetskom ratu, odvela na adresu koju je dobila u gradu u kojem smo letovali. Vrata stana otvorio je stariji “ovek koji je zanemio kada je “uo mamino devojčako prezime. Bez reči nam je pokazao da uđemo u dnevnu sobu, a supruzi koja je bila u njoj samo je ponovio mamino ime i prezime. Žena je, posle pauze u kojoj se pokušavala pribitati, briznula u grčevit plač. Oveć je utao... Majka je drhtala, a ja sam bila potpuno zbunjena. Ne znam koliko je to moglo trajati, ali se u moju svest duboko urezalo. Žena je u jednom trenutku kroz uze progovorila: “Da, vaš otac je bio u ovom stanu 1943. Doveo ga je oko osam sati uveče moj muž, koji je bio ilegalac i objasnio mi da će ostati sa nama do ponoći, kada će po njega doći neko ko će ga neopaženo izvesti iz grada i odvesti do partizana. Bila sam uplašena da ga fašističke vlasti ne našu kod nas. Strahovala sam za decu, supuga i sebe. Nakon pola sata sam počela plakati. Vaš otac je istog trenutka ustao i rekao: – Ne bojte se, gospođo. Smesta ću napustiti vaš stan. Ne želim vas dovoditi u opasnost. – Insistiranje mog supuga da ne izlazi, jer je opasno, nije prihvatio, jer ja nisam prestajala plakati. Izašao je pre devet sati. Niko nije došao u ponoć, jer se već saznalo da ga je vojna okupatorska patrola u međuvremenu na ulici uhapsila... Streljali su ga nakon nekoliko dana saslušavanja... Žena je neutešno plakala, “oveć je sedeo oborene glave. Kroz vrisak samoprezira žena je na kraju rekla: “Stidim se svog straha zbog kojeg je vaš otac izgubio život! Oprostite me ako ikako možete, ja sebi nikada neću oprostiti!?”

Ni danas ne znam gde je grob mog dede, kojeg nikada nisam upoznala, ali sam kroz njegov poslednji gest shvatila da je bio “oveć koji je umeo da prepozna i poštuje tuđi strah. Ostalo mi je većito pitanje šta bi bilo da je ta žena te većeri uspela samo da ne pokaže svoj strah...

Rođena sam, odrasla i vaspitavana u zemlji koja sa zvala Jugoslavija, dok su svi narodi i narodnosti bili njen sastavni deo; uostalom, u mojoj porodici ima pripadnika različitih etnonacionalnih grupa, pa su svi oni, na neki način moji.

Ta zemlja raspala se u krvavim ratovima sa etničkim “iščjenjem i genocidom kao političkom doktrinom, pre “etnaest godina.

Bila sam svedok razvrgavanja dugogodišnjih prijateljstava u kosmopolitskom Beogradu. Iritirala

me je beskonačna indiferentnost, nepojamna bezosećajnost i nedostatak elementarne ljudske solidarnosti svih onih koji su se oglušili o “injenicu da su se nedaleko od njih palile ne?ije ku?e i ubijala ne?ija deca.

Nisam više mogla da, iz udobne fotelje, gledam stradanja koja su se mom narodu događala i na udaljenosti od samo 100 kilometara od Beograda.

Ne pristaju?i na svetsku i beogradsku crnu medijsku sliku rata, u kojoj nije bilo prostora za tražak nade da je u ratu mogu?e ostati “ovek, slede?i svoju veru u “ove?nost, zaronila sam u središte tog užasa, idu?i za tragovima ljudskog.

Krenula sam u ratom zahva?enu Bosnu i Hercegovinu, u januaru 1993. godine, prvo kao doktor, ne bih li bar jednom, ratom unescere?enom bolesniku bila od pomo?i.

Le?e?i ljude tri najve?e etno-nacionalne grupe, osetila sam njihovu potrebu da nepitani otvore dušu i ispri?aju svoje sudbine u ratu. Zadivilo me je saznanje da i u najve?oj Golgoti koju su preživeli, ti nesretni ljudi pamte svaku trunku dobrote koju je pripadnik druge etni?ke skupine bio spreman da im pruži. Imali su osetljivost da primete “ak i pogled pun razumevanja za njihovu patnju. Objašnjavali su mi da neko nije smeo da im pomogne, jer bi ga to možda koštalo života, i sa razumevanjem su govorili o tom strahu. U o?ima onih koji su najviše patili najmanje se ogledala mržnja i želja za osvetom. Za njih nije postojala zla nacija, nego zli pojedinci; svakome su ta?no znali ime i prezime.

Užasuta koli?inom zla koju su pojedinci bili u stanju da u?ine, postala sam svesna da ?e oni dugi niz godina biti osnovna tema i da ?e crni oblak njihovih zlo?ina držati u apsolutnom mraku sve nas koji smo ro!eni u zemlji na “ijim prostorima i danas živi mnogo “asnih i dobrih ljudi o kojima niko ne govori. Neko je morao da zaroni po te bisere i napravi ogrlicu.

Osnovni motiv koji me je pokrenuo i vodio, i onda kada sam posrtala, bila je želja da u uslovima sveopšteg zla, duhovnog i materijalnog razaranja, kada je ljudski život imao cenu ispaljenog metka – reafirmišem dobrotu kao vrhovni postulat, na kojem, duboko verujem, po?iva budu?nost svih ljudi u zemlji mojih praotaca.

Verujem da ?e svako odgovarati za svoj zlo?in, ma koliko dugo taj proces bude trajao. A, da li

e svako biti nagra!en za svoju dobrotu i hrabrost? Šta ?e biti sa onima koji su poginuli od

ruke svog sunarodnika, dok su štitili “inoverca?? Ta vrsta dobrote je heroizam, ali su ti heroji anonimni. Njima nikada ni jedna vojska i ni jedna vlast ne?e odati priznanje. Po njima se ne?e zvati ni nedna ulica ili trg. Njihova imena ?e trajati samo onoliko koliko traje se?anje onih kojima su spasili život i, možda, njihove dece. Mislim da budu?e generacije moraju imati svest o tome da ih je bilo i da takvi ljudi postoje.

Dobri ljudi, oni koji su u najstrašnije vreme smogli snagu da govore o tu!oj dobroti, kao i oni koji su ne pitaju?i za cenu, imali hrabrosti da u?ine dobro delo, najimpresivniji su zalog valjanosti takvog motiva.

From IMAM PETLJU (Sarajevo, GARIWO, 2005) Published here with the permission of the author © 2006 Svetlana Broz

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.